

Ladislav Szalay

Malmok és molnárok*

A *Slovenské pohľady* 3. számában Ladislav Kováč, Štúr követőiről értekezve, megsértette a legszentebb tabut, miután megállapította, hogy ők fosztottak meg bennünket történelmunktől, és nekik köszönhető, hogy 1848-ban a reakció táborába kerültünk. E szentségtörő kijelentés nyilván nagy visszhangot vált majd ki, amelyből a szerző is levonhatja magának a megfelelő tanulságot. Válaszomban az említett cikkben leírtakat szeretném néhány olyan ténnyel alátámasztani, amelyekről a nemzet egy része (talán kis része?) tud, illetve sejt valamit. Vagyis hogy történelmünk nem egészen olyan, amilyennek azt néhányan a közvélemény elé tárják, ezért kell történészeinknek és publicistáinknak tények elhallgatásához, félígazságok kimondásához-pardon, bocsánat-, hazugságához folyamodniuk. Hasonló szemlélettel készült az 1848/49-ről szóló forgatókönyv is, a szlovák nemzettudat erősödése érdekében... s azzal a szándékkal, hogy az olvasók ne ismerhessék meg a valódi igazságot.

Történelemmel foglalkozó írások nagy mennyiségben jelentek meg a napilapokban és folyóiratokban, ezek közül ragadnék ki néhány példát. A *Literárny týždenník* 22. számában F. Juriga Kováčnak adott válaszában (Štúr és Kossuth vitája) megállapítja, hogy: „a lipótszentmiklósi gyűlés után, amelyen elfogadták a szlovák nemzet Memorandumát, Szlovákiában kihírdették a statáriumot”. Nem, kérem szépen, a statáriumot már május 5-én bejelentették, tehát még a gyűlés előtt. Csakhogy az olvasó hisz az újságoknak, s ennek alapján formálja történelmi nézeteit.

Más példa: a *Práca*-ban (89. 3. 18., Márciusi kérelem) Dusan Škvarenina megállapítja, hogy 1849 februárjában „Szlovákia nagyobb része a szlovák önkéntesek kezében volt”. Az olvasó joggal büszke a hős önkéntesekre, csakhogy e kijelentés egy kissé sántít. Az olvasó végre megtudhatná, hogy ez a csapat képtelen volt önálló akcióra, s velük menetelt „védelemként” a császári hadsereg is, amely számbelileg két- sőt tízszerese is volt a Hurban-féle alakulatnak. Az önkéntesek legnagyobb létszáma mintegy ezer fő volt, 1848 végén összesen 143 (Bloudek és Hurban csoportja). Az önkéntesek egy megyét sem tudtak megtartani, nemhogy Szlovákia nagy részét, főleg nem 1849 februárjában, amikor a murányi ütközet után a csapat csaknem teljesen szétesett.

Vagy: a már idézett F. Juriga szerint a második hadjárat végigvonult egész Szlovákián, „s csak kevés olyan hely volt, ahol a nemzet nem üdvözölte őket”. Bizonyára akadt néhány város, ahol köszöntötték is őket, de a legtöbb helyen Hurban hívei hideg, elutasító fogadtatásban részesültek, gúnydalokkal csúfolták őket, vagy éppen kaszát és cséphadarót emeltek rájuk. Minderről objektív módon ír Daniel Rapant *A szlovákiai felkelés 1848-49-ben* című munkájában. Az említett városok voltak: Csaca (Čadca), Kisucaújfalu (Kysucké Nové Mesto), Zsolna (Žilina), Rajec, Kráľován (Kralovany), Párnicza (Párnica), Nagyfalu (Veličná), Námesztó (Námestovo), Lokcza (Lokca), Rózsahegy (Ružomberok), a szepességi városok, Szakolca (Skalica), Holics (Holič), Felsőrados (Radošovce), Sasvár (Šaštín), Galgóc (Hlohovec), Nagytapolcsány (Topolčany), Oszlány (Oslany), Zsámbokrév (Žabobrek), Nemeskosztolány (Zemianske Kostolany), Selmec (Štiavnica), Felsőlehotá (Horná Lehota), itt megtagadták a kenyérsütést az önkéntesek számára.

Vajon ennyi magyarbarát szlovák város és falu lett volna?

A *Rol'nické noviny* című folyóiratban Elena Mannová viszonylag objektív cikket írt (*A negyvennyolcas forrongás* - 1988. 9. 23.) amelyben azonban megtalálható az alábbi mondat: „A szeptemberi hadjáratot viszonylag önálló hadműveletnek tekinthetjük, amely Bécs közvetlen támogatása nélkül zajlott”. Csakhogy Bécs (a császári kormány) a Hurban-féle első

hadjáratban az alábbi csekélységgel vett részt: a hadjárat előkészítése iránt személyesen érdeklődött Latour hadügyminiszter és Doblhoff belügyminiszter. Dr. Brauner cseh képviselő volt az összekötő a kormány és a hadjárat vezetői között. Az önkéntesek szemlén kétszer jelent meg Augustin altábornagy; a fegyvereket a császári hadseregtől kapták, s a lőszert a császári lőszerraktárból szállították. A hadjárat álcázásáról a császári titkosrendőrség gondoskodott, mégpedig úgy, hogy az önkénteseket Morvaországba utazó munkásoknak öltöztette. Az akció időpontját a bécsi kormány határozta meg (Brlicsen, Jellasics bizalmasán keresztül hagyták jóvá szeptember 14-én). Ezen felül az önkéntesek katonai kedvezményben részesültek, tehát a magyar határ után féljeggyel utazhattak - ilyen volt valójában az első Hurban-féle hadművelet - így dokumentálja D. Rapant már idézett művében.

Ugyanerről a hadjáratról ír Jozef Repko is (*Nové Slovo*, 1988/38 - *Milyenek voltunk? Milyenek vagyunk*). Véleménye szerint a vasúti kedvezmény „V. Ferdinánd igazán nagy és egyetlen támogatása volt”. Az „igazán nagy” kifejezést ironikusan, az „egyetlen” szót komolyan értve...

Ladislav Kováč ezt írja cikkében: „Mindig szenvedtünk a félműveltség miatt és azoktól az emberektől, akik szuverén módon beszélnek arról, amihez nem is értenek.” Csakhogy hamis adatokat közreadó cikkek sorozatát látva, felmerül a kérdés, nem szándékosságról van-e szó?

Az újságok cikkeitől a történettudomány sem marad el semmiben. J. Hučko Hodžáról írt életrajzában olvashatjuk, hogy a lipótszentmiklósi Memorandumra a kormány statáriummal válaszolt. A *Szlovákia történelme* című kiadvány (Szlovák Tudományos Akadémia) a murányi vereséget a magyar katonaság számlájára írja, holott ők ott sem voltak. (Az önkénteseket polgári csapatok, még hozzá szlovák gárdisták verték le). K. Golán a *Revolučné pokolenia (Forradalmi nemzedékek* című művében és a *Slovenská jar (Szlovák tavasz)* című írásában az önkéntes csapatok feloszlásával kapcsolatban - nyilván tudatosan - nem mond igazat, amikor azt állítja, hogy a feloszlás valódi oka a morális szétesés volt, és nem az ellátási problémák. És így tovább, és így tovább...

A forradalmi korszakkal foglalkozó valamennyi történelmi munkában megtalálható a magyarok által elutasított „őszinte kéznújtás” kifejezés. Csakhogy sem Štúr, sem Hurban nem szándékozott együttműködni a magyarokkal. Véleményükön az sem változtatott, amikor a vezetésben a mágnás oligarchiát a liberális nemesség váltotta fel. Azelőtt és azután is konfrontációra törekedtek. Kétségkívül, az „őszinte kéznújtás” elmélete nélkül is, a második magyar vezetés a felelős a megoldatlan nemzetiségi problémákért. Az ilyen konstruált elméletek az objektív kutatót felesleges kétségekbe vihetik.

A kitalált speciális filozófia a gyenge tények alátámasztására szolgál. Erre vállalkozott Vladimír Mináč érdemes művésznk is, amikor megalkotta alábbi elméletét: „A szlovák politika mindig önálló volt; nem hozott változásokat, csak reagált rájuk. Politikai koncepciója védelmi jellegű, mozgása ellenmozgás; kis nemzet a nagy nemzetek tüzeiben. Változásainkat megmérni történelmi mércével, hogy azok mennyire voltak haladók vagy reakciósak, szinte lehetetlen. Az objektív történelmi mércék a nagy nemzetek kiváltságos tulajdonába tartoznak. Dicsőségük és szégyenük nem a mi dicsőségünk és szégyenünk; igazságuk nem a mi igazságunk. Mi nem öröltünk, bennünket öröltek. Ezek a német, magyar és szláv nagymalmok.” (*Paradoxy*, 75. oldal). Kár, hogy a szerző ezzel egyidejűleg nem határozta meg a nagyság fogalmát. Milyen kicsinek kell lennie ahhoz egy nemzetnek, hogy mentesüljön az objektív kritériumok alól, hogy ne legyen bírálható, és tagjai mindig, minden körülmények között tiszta lelkiismerettel elégedettek lehessenek önmagukkal? Mi a biztosíték arra, hogy az ilyen elméletekkel felnevelt nemzet a történelmi kereszteződéseken a helyes irányt választja? Ladislav Kováč megemlíti, hogy Szlovákia 1848-ban és 1939-ben is a konzervatívok oldalára állt. Közelebbi példát is említhetett volna, amikor a demokratizáció eszméjén felülkerekedett a nemzeti tényező.

A malmokról és molnárokról alkotott elméletnek csak egy hátulütője van: Csupán Štúr és Hurbanra vonatkozatható. Létezett vajon a szlovák malom 1939-ben is? Hiszen öröltek a német, brit, szovjet, francia és amerikai malmok, s mi ismét csak öröltek voltunk.

Amennyiben egy teória helyes, minden esetben érvényesnek kell lennie.

Gyakran elhangzik, hogy a szlovák nemzet születése éppen a negyvennyolcas idősakra tehető. Ha ez igaz, ennek a nemzetnek ereibe fecskendezték a skizofrénia nagy adagját. Az új magyar hatóság a császár akarata ellenére, megalkotta azokat a törvényeket, melyek által az emberek felszabadultak a kötelező tized alól, a robot alól, egyenlőek lettek a törvény előtt, szabadon gyakorolhatták vallásukat stb. A múlthoz képest ez már édeni zenének tűnt; ünnepeket rendeztek, az istentiszteleteken dicsőítették az új kormányt. Hurbannak és Hodžának azonban egészen más a véleménye a nemzet keletkezéséről: az embereknek a szabadságot a legkegyesebb császár adományozta, a magyarok azonban megtartották maguknak, s a szlovákoknak semmit sem adtak. Minden igaz kereszténynek kardot kell ragadnia, hogy a szerbekkel és horvátokkal közösen kiharcolja a boldog, szabad életet (Hurban 1848 júniusában). Hodža szeptemberben ezt hangoztatta: a mi urunk, császáruink és királyunk szabadságot adott nekünk, nélküle erről szó sem lehetett volna. Most a magyarok elárulták őt, ezért harcolni kell érte...

Kinek hihetett volna az egyszerű szlovák ember? A saját sorsán tapasztalt valóságnak, vagy az agitációs demagógiának? Ne ítéljük el azt a kisembert, akinek előbbre való volt saját gazdasági helyzete és szociális léte, s ezért közelebb állt hozzá Kossuth, mint Hurban az ő császárával.

A megállapítás, mely szerint a szlovák nép történelme 1848-cal kezdődött, Hurbantól származik. Ezt a gondolatot Ján Juriček, Štúr életrajzírója, így fogalmazta meg: „Kezdetben volt a szó. Ludovít szava, s ebből fejlődött ki szlovák életünk”.

E propagandaszöveg kétségbe vonható az alábbi Jurik idézet alapján: „Az orvosnak (dr. Majer) már nem állt módjában megmenteni a drága barát (Štúr) életét”. Štúr életrajzírójának tudnia kellett volna (kellene ismernie), hogy dr. Matej meggyógyította a költőt, s a már egészséges Štúr önként választotta a halált. Hogy hihetnénk „Ludovít szavainak”, ha a róla szóló tények hamisak?

Sem Hurban, sem Juriček nem magyarok, hogy felelősségre vonhatnánk őket, amiért megfosztottak bennünket a Štúr előtti korszak történelmétől, lemondtak arról már saját történészeink és publicistáink. Hogy a királyok magyarok voltak? Tudott egyáltalán magyarul Róbert Károly? Vajon milyen magyar volt Luxemburg Zsigmond magyar és cseh! király? Vajon nem ismerjük Mátyás kapcsolatát Szlovákiával és a szlovák néppel? S folytathatnánk a sort a „magyar” Habsburgokkal stb. Ha a magyarok a mi logikánkat követték volna, már rég lemondtak volna királyaikról.

Befejezésül egy részletet szeretnék idézni Jurik írásából (*Literámý týždenník*): “Újkori történelmünkben számos példa található arra vonatkozóan, hogy a haladd erők egyesültek a reakcióval a túlélés reményében. Nem értem, miért kellene ezt a lépést nemzetébresztőink szemére vetni”. Amennyiben a szerző Molotov és Ribbentrop szerződésére gondol, úgy pártfogásomba kell vennem Štúrt, mert nem szolgált rá az effajta védelemre.

A Štúr-szobrok az irodalmi szlovák nyelv kezdeményezőjét, a szlovák irodalmi nyelv megalkotóját, a nagy nemzetébresztőt, a fiatal szlovák értelmiség nevelőjét ábrázolják, neki szólnak. Ezzel szemben a politikus Štúr hosszú időre zsákutcába vezette ezt a nemzetet.

Talán túlságosan merésznek tűnnek soraim, hiszen ezidáig a forradalmi korszakkal kapcsolatban kevés kétely merült fel. Állításaimat tényekkel tudom igazolni, amelyeket, sajnos, helyszűke miatt nem tudok teljes egészükben közölni (bár nagyon szeretném). S végezetül egy idézet Kováč cikkéből, amelyet csupán egy szóval szeretnék kiegészíteni: „Az a nemzet, amelynek nincs (valódi) történelme, jellem nélküli nemzet, amely kész bárkit kiszolgálni, bármiből hasznot húzni, másokkal és önmagával szembeni tisztelet nélkül”.

Regio – Kisebbségtudományi Szemle 1. évf. 3.sz. (1990. július)

* Ladislav Szalay vitacikke, melynek mi adtunk címet, a *Slovenské pohľady* 1989. novemberi számában jelent meg.